ئەم شاعیرە بناسە
مەلا نەجمەدین بێ بەش .

نووسینی هەردەوێل کاکەیی

هەق پەرست وراست بێـژ ، زیـرەك ووریـا ، چاوتێـر و میـوان دۆسـت ، رووخۆش وگاڵتــەچی ، پیـرێکی دڵ تەڕ، خاوەن هەڵبەست و هۆنراوەی پڕ ئاوازی کوردی ڕەسەن .

شاعیـــر ناوی نەجمـــەدین کوڕی شێـــخ عەلی کوڕی شێـــخ ئیسماعیل کوڕی شێخ حەمزەیە لەبنەماڵەی ساداتی بەرزنجی یە .

لەسـاڵی ١٩١٥ی‌ز لەدێی (فـەقێ میـرزا)لە هەرێمی ناحیەی (شوان)کە سەربەشاری کەرکوکە لە بنەماڵەیەکی ئاین پەروەر هاتـووەتـە جیهان لەساڵی ١٩٢١ی‌ز لە سەرداب و نەریتی ئەو ڕۆژگـارە لای باوکی چووەتە حوجرەو فێری نووسین و خوێندن بووە، قورئانیشسی هەر لەلای باوکی خەتم کردووە .

بووە، قورئانیشسی هەر لەلای باوکی خەتم کردووە .

مەلا نەجمـەدین لە تەمـەنی دەساڵیدا باوکی فەرمانی یەزدانی بەجـێ هێنــاوە، جار (شێـــخ ئەمین ئیسمـــاعیـــل)ی مامی دانشتـووی (شارباژێڕ)دەیباتە لای خۆی‌و ئەرکی پەروەردەو بە خێـــو کردنی دەگـرێتـە ئەستـۆ. لای ئەم مەلایـانـەی خوارەوە زانیاری بەدەست هێناوە :ـ

١ـ مەلا قادر لەگوندی چنگنیان .

٢ـ مەلا محەمەدی تلیانی لە گوندی تلیان لە ناحیەی ئاغجەلەر.

٣ـ مەلا مستەفا ـ لەمزگەوتی قەڵای شاری هەولێر

٤ـ مەلا سەیید ئیسماعیل مایلەیی لە گوندی کاریزەی خاڵخاڵان .

٥ـ مەلا مەعسووم مەلا خدری هەورامی لەشاری کۆیە .

٦ـ مەلا عەزیز شیلەخان لەشاری کەرکوك .

شاعیـرمـان لە ساڵی (١٩٣٢ز)یـەوە دەستی بە خوێنـدەوەو نووسیـنی شیعـر کردووەو نازنـاوی (بێ بەش)ی بۆخـۆی هەڵبـژاردووە، بەدەیـان کتێب و دیوانە شاعیرە کلاسیکی‌یە بە ناو بانگـەکانی کوردی خوێندوەتەوە وەك دیوان و بەرهەمی ئەم کەڵە شاعیرانە : مەولەوی، نالی ناری، مەحوی، شێخ ڕەزا ، قانیـع ، پیـرەمێرد ، گۆران ، بێ کەس. بێخود، تاهیر بەگ جاف، حاجی قادری کۆیی، بابـا تاهیـری عوریـان ، سالم وەفـایی ،وەلی دێـوانـە ، خانـای قوبادی ، صەیدی هەورامی ئەحمەد موختار بەگ جاف ، . . . هتد

هەروەهـا کتێبی گوڵستـانی سەعدی‌و دیوانی حافظ شیرازی و عومەر خیام و بەدەیان کتێبی عەرەبیشی خوێندوەتەوە .

بەرهـەمـەکـانی بێ‌بـەش هەمـە جۆرن ،لـە هەمـوو بابەتێك هۆنـــراوەی دانــاوە وەك : رامیـــاری، نەتـــەوایـــەتی، ئاینی‌و سۆفیگـەریتی، ئەوینی‌و دڵـداری، ئامـۆژگـاری ، هەجـوو، داستـانـە شیعر هۆنراوەکانی لە رووی ڕوخسارو ناوەڕۆکەوە بێ گرێ‌و رەوان و پاراوو نایابن ، پڕن لە وردەکاری‌و خۆشەویستی و وەفـایی‌و سۆز دەربرین کەرەستەی نوێی ئەم ڕۆژگارەی بەکار هێنـاوەو هۆنـراوەکـانی پێ ڕازانـدوەتـەوە وەك : ئامێری ڕادار، ڕادوێ ، کارەبـا ، گڵۆپ ، دارتێـل . . هتـد ئەمـەش چەنـد خشتێکە لە نموونەی هونەرەکەی :

وەکو (ڕادوێ)دەناڵێنم سویچی دەنگەکەی لایە
ئەگەر باسە ، ئەگەر خواسە ، ئەگەر شیعرە ، ئەگەرنایە

شاعیـر لێـرەدا خۆی دەکـاتە ئامێری(ڕادوێ)ودەست پەنجەی ئازیـزەکـەشی دەگـرێ‌و دەیخـاتـە سەر سویچـەکـەی‌ئەویش خۆی‌وخوای چۆن ئارەزووی لێ بێ بەو جۆرە یاری پێ دەکات و سویچەکەی دەگۆڕێت .

یان :

وەکو (دارتیلی کەهرەبای ، بەدوو فینجان و دوو گلۆپ
ئەترسم بمکوژی ، شۆرتی ، خودا ڕەحمێ بکەی خوایە
لەم خشتە(بەیت)ەدا بالأی خۆشەویستە .
نەشمیلانەکەی بەدارتیلی کارەبا دەبینێ و چاوە

جوانـەکـانیشی بە دووعەلەتریك و مەمکە خرەکانیشی بە دوو فینجان و ناوێرێتیش لێی نزیك ببێتەوەو دەستی بۆبەری نەوەکو شۆرتی تێدا بیٚ و ببێ بەهۆی نەمانی .

یان دەڵێت:

وەکو (ڕادار)ە دڵی من کە دڵبەر لێی بزر نابێ
لە کوێ بێت و کوێ بڕوا کە وێنەی ئەو لە دڵمایە

شاعیـر لەم خشتــەدا دڵ و دەروونی خۆی دانـاوە بە ئامێـری (ڕادار) ، جــا دڵــدارەکـەی لە هەرکـوێ بێت لێی بە ئاگـایـەو هەمیشە وێنەکەی تیا دەبینێت و لەپێش چاویدا بزر نابێ .

مەلا نەجمـەدین لەم گوندانە دانشتووە: گوندی (مام ڕەش)لە ناحیـەی شوان ، (عـەلی مووسـا) ، (دالاوا ڕووتە)لە هەرێمی (ئـاغجـەلـەر) ، ئێستـا لە گونـدی (تەکیە)ی دەربەندبازیان لە هەرێمی چەمچەماڵ دادەنیشێ ، ئەگەر خوا یار بێ دیوانەکەی بەدوو قۆڵــی لەگــەڵ کاك فەهــمــی مەجیــد کاکــە یی دا لەدەرفـەتێکـدا چاپی دەکـەین و بڵاوی دەکـەینـەوە لەپێناوی بزوتنـەوەو دەوڵـەمـەنـدکـ ـنی کەلە پوور ئەدەبی نەتەوەکەمان ئەمەش پێنج پارچە هۆنراوە لە بەرهەمەکانی شاعیر:

- ١ -

(پێنج خ شتەکی - غەزەل)

قوربانی جەمالت بم کە - ـەماڵت عەینی چرایە
ئەو چاوە کەوەت چاوی کەوو وەك چاوی سەقەر [١] وایە
بەو حەسرەتەوە دمرم ئەو داخە لە دڵمایە
وەکو ڕادوێ دەناڵێنم سویچی دەنگەکەی لایە
ئەگەر باسە ئەگەر خوا ... گەر شیعرە ئەگەر نایە

* *

دەبا برژێتە خوارێ فرم ... کی چاوت بە دڵۆپ
لەداخی ئەو دەستە گوڵ ... خودا بۆتی کردووە بە تۆپ
پێ لەسەر بەنزین دابنێ گوێ مەدە هۆپ و ئستۆپ
وەکو دارتێلی کە هرەبای بەدوو فینجان و دوو گلۆپ
ئەترسم بمکوژی ، شۆرتی خودا ڕەحمێ بکەی خوایە

* *

کە شەوقی ڕوومەتی ئاڵی لە کۆسپەی دڵ ئاوا نابێ
خودا ڕەحمێ بەحالم کەی کە ئەم ژینە کەوا وابێ
ئەگەر قوڕکەم بەسەر خۆما بەڵێ ئەم کارە چا نابێ
وەکو ڕادارە دڵی من کە دڵبەر لێی بزر نابێ
لە کوێ بێت و لە کوێ بڕوا کە وێنەی ئەو لە دڵمایە

* *

فەلەك خۆشی لە من ناوێ دژی من دێت و دەورانی
لە مەرجێکاکە من کردم تە سوچی ئەو بوو دۆرانی
دەبا هەش [٢] کەم بەسەر خۆما چلۆن سووتانی خەرمانی
دڵم وەك مەوجی ڕادوێیە بە دەست خۆیەتی گۆڕانی
دەمی کوردم دەمێ عارەب دەمێ چیرۆکو زورنایە

* *

- ٢ -

(غەزەل)

چاوەکەم چاوەڕوانی تۆم کەی دەبێ بڕوانی بۆم
زولفەکەت لادە لەسەر گۆنات ئەو پەڕی ئاواتە بۆم
وەکو مەجنوون کە شێواوم لەناوەند گێژو لافاوم
وەکو فەرهادە [٦] ئەنجامم دەسبت لە ڕۆحی خۆم ئەشۆم
جارێ ناپرسی لەحاڵم پێم بڵێ دەردت چی‌یە؟
پەرش و پەراگەندەو پەرێشان و ڕەنجەڕۆم
مانگ و خۆر خەجاڵەت بارت گەر پەرچەمی هەڵداتەوە
وەك چەمی گۆچان چەمیون دسوڕێن پشت کوڕو کۆم
وا لەشەوقی تۆ دەسوتێم دێ لە جەرگم بۆن سۆ
هەستی ڕووناکی ئەکەم وە پەروانە بۆ شەمع و مۆم
گەر دەمێ دوورِی دەمێ جاری سپی بێ ڕوو بەڕووم
شیفایە بۆ زامی جەرگم سیل و دیق و سێبەرۆم
(بێبەش)ی بێ چارە لەم کاتەدا سوچی چی‌یە
هیچ هیوایەکی نەماوە کە ئەو بڵێ من پێیا بڕۆم
(اللە صل علی محمد وعلی آلە أجمعین یارب)خودایە
لێمان خۆش بی میهرەبانیمان لەگەڵ نەکەی بە فەضلی خۆت

* *

(پێنج خشتەکی بێبەش لەسەر غەزەلی ناری) [١٩]

بە باوو بۆنی باخی تۆیە ژیانم من هەمووکات
سەرو سامان و مولکو ماڵ و جان و [٢٠] ڕوحم بێفیدات
ئەی لەگەل جێماو خۆم قوربەسەر چیم بەسەرهات

پاکەتی شیرین مەفادی حەزرەتی شاهانە هات
هەروەکو تووتی بە کوڵێ قەندەوە مەردانەهات

* *

وەرە خۆتکە خاکی پێ ، لەم هەلەدا جا فرسەتە
ئاخو ئوخی ئۆی خۆت دەرکە لەدڵ ئەم حەسرەتە
هەلی وا ڕێك ناکەوێ جارێکی کە خۆ زەحمەتە
بۆ موبارەك بایی ئەم عەیشو سروورۆ عوشرەتە
تایەفەی ئاغاو بەگلەر ، عەشرەت و بێگانە هات

* *

وەکو قەقنەس[21] دەسووتێم کە جێماوم لە یاران و ڕەفیق
وەکو مەل کەوتوومە داوی (أین المفرأین الطریق)
نەخوشو دەردەدارم جەرگی خواردم سیل و دیق
جەمعی دەروێش و مەلاو سۆفی لەگەڵ ئەهلی تەریق
ساقی و مەینۆش و مەست و مورشیدی مەیخانە هات
بمکوژن خوێنم برێژن بمکەنە جەژنی بەرات
موستەحەقی کوشتنم بۆ ئەم ڕێگەی هات ونەهات
تۆکە هاوکاری لەگەڵ پینەچی‌و دۆمو خەرات
دەف زەن و شمشاڵ زەن و پاکی دەنگە خۆشی وڵات
شێت و صەرعی گێژو غافڵ ، عاقل و فەرزانە هات

* *

پەراوێزەکان

(١)سەقەر: داڵ ، جۆرە هەڵۆیەکە . (٢)هەش خم(٣) مەجنوون: قەیسی عامرییە، دڵدارەکەی لەیلای خەڵکی نەجدە، لە ڕاستیدا شێت نەبووە بەڵام پلەی دڵداری بۆلەیلا وای لێ کردووە کە مەجنوونی لەیلای پێ بوترێ، باوکی لەیلا نەیدایێ ، قەیسیش دای بە هەردەو بیابانداو دەستی شیعر گووتن، لەداخا لەساڵی (٦٨٨ز)مرد (٤)گۆش :گوێ.

(٥)بنیامین : کوری یەعقووب پێغەمبەرە (د.خ)

(٦)فەرهاد: بەرد تاشێك بووە لە سەردەمی خوسرەوی پەروێزدا، عاشق بە شیرینی ئەرمەن بووە

(٧)مەحوی (١٨٣٢ - ١٩٠٦ز)شاعیری بەناوبانگی کورد بەلا محەمە کوری مەلا عوثمان بالخییە، دیوانەکەی لەلایەن ماموٚستایان مەلا عبدالکریمی مدرس و محمدی مەلا کەریم بۆجاری دووەم لە ساڵی ١٩٨٤ی‌ز لە چاپخانەی ئۆفسێتی (حسام)لەبەغدا لە چاپ دراوە

(٨)دیا: ، بەمەعنا شوێن و وڵات .

(٩) دەیر : شوێنی ڕەبە مەسیحی یەکان(١٠)ئەشك فرمێسك

(١١)لام: تەریك (١٢)خاشاك : پووش و پەڵاش

(١٣)ڕێش : برین (١٤)پەژموردە: سیس بوو. (١٥)دەر: دەرگا، پێش دەرگا. (١٦)بەرق: بروسکەی هەور(١٧)خەرابات : مەیخانە (١٨) بەدمەستی : سەرخۆشی لەرادە بەدەر (١٩)ناری: (١٨٧٤-١٩٤٤ز)ناوی مەلا کاکە حەمەی بێلوە ، دیوانەکەی لە

لە ساڵی ١٩٨٤ی‌ز لەلایەن کاکەی فەللاحەوە بە یارمەتی ئەمینداریتی گشتی ڕۆشنبیری‌و لاوان لە چاپخانەی کاکەی فەللاح لە سلێمانی لە چاپ دراوە.

(٢٠)جان :گیان (٢١)قەقنەس: پەلەوەرێکە ئەوەندە دەفرێ و بەرزدەبێتەوە تا تینی خۆر دەیسووتێنێ‌و دادەکەوێ. (٢٢) قەند: شەکرۆکلۆ(٢٣)خەرواز: (خەربار: بارەکەر)سەنگێکە نزیکەی سەد کیلۆدەبێ (٢٤)دووبەرە: دووبەرەی هەنگوین.

(٢٥)ئاشیان هێلانە. (٢٦)خرووس: کەڵەشێر. (٢٧)جۆن بەجۆن: جۆربەجۆر (٢٨)دوودەر: دوو دەرکی ، دەرکی ، دەرگای دوو چاوی (٢٩)قەل: داڵە ڕەش. (٣٠)عەینەلمەل: باڵدارێکی ڕەشەلە چۆلەکەیەکی قەڵەوگەورەترەو زۆر دوژمنی کوللەیەو پۆل پۆلیش بەکۆمەڵی دەفرن زیانیشی بۆمێوە زۆرە.